

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Кафедра туристичного та готельного бізнесу

МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Опорний конспект лекцій

для студентів спеціальності 242 «Туризм»
ступеня магістра

Укладач: професор кафедри туристичного та готельного бізнесу, д. геогр. н., доцент Шуканов П.В.

Зміст

<i>Модуль 1 Методологія і проведення наукових досліджень</i>	4
Тема 1. Наука як особлива форма пізнання та соціальний інститут...	4
Тема 2. Основні поняття і категорії наукової методології.....	4
Тема 3. Основні концепції філософської методології науки.....	5
Тема 4. Методи наукових досліджень та їх характеристика.....	6
<i>Модуль 2. Організація обробки результатів наукових досліджень</i>	7
Тема 5. Інформаційна база наукового дослідження.....	7
Тема 6. Організація наукового дослідження.....	8
Тема 7. Організація досліджень на рівні магістерської наукової роботи.....	9
Тема 8. Методологія наукових досліджень у сфері туризму	9
Перелік інформаційних джерел.....	11

МОДУЛЬ 1. МЕТОДОЛОГІЯ І ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Наука як особлива форма пізнання та соціальний інститут (2 години)

План

1. Наукове дослідження як вид творчої діяльності людини.
2. Особливості науково-дослідної діяльності в галузі туризму і сфери послуг.
3. Об'єкт та предмет науки як певний фрагмент матеріальної чи духовної реальності.

Стислий зміст теми:

Наука як форма пізнання світу. Ситність науки. Предмет, завдання і функції науки. Особливості об'єкта, суб'єкта, цілеспрямування засобів і результатів. Наукознавство та його розвиток. Структура і класифікація наук. Взаємодія наук як чинник їх розвитку. Методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки. Міграція методів, засобів і концептуальних схем з однієї галузі знання в іншу. Методологічне значення діалектики єдності та багатоманітності наук.

Організація науки і підготовка наукових кадрів: міжнародний та вітчизняний досвід. Етичні норми науки. Цінності науки: універсалізм, спільність володіння, безкорисливість, скептицизм.

Інформаційні джерела:

Осн.: 15, 17, 18, 19

Дод.: 38, 42, 47

Тема 2. Основні поняття і категорії наукової методології (4 години)

План

1. Світогляд людини і форми пізнання світу.
2. Поняття про методологію наукового дослідження.
3. Онтологічна основа наукового дослідження.

Стислий зміст теми:

Структура методології наукового дослідження, її основні різновиди. Поняття процесу наукового дослідження, його рівні, структура, класифікація та основні принципи здійснення.

Обґрунтування проблеми наукового дослідження. Об'єкт і предмет наукового дослідження. Наукова ідея як спроба нетрадиційного пояснення явищ. Основні форми наукового пізнання (факт, гіпотеза, закон, концепція, теорія). Поняття про наукові факти та їх роль у науковому дослідженні. Формування та обґрунтування наукових гіпотез. Види гіпотез.

Наукові закони. Концепція як спосіб розуміння, пояснення, тлумачення основної ідеї теорії. Поняття наукової теорії, її сутність та структура. Наукова теорія як найвищий рівень синтезу знання.

Структурні елементи науки: поняття, категорії, принципи, постулати, правила, парадигми.

Докази як процес встановлення істинності твердження. Спростування як засіб розвитку наукового пізнання. Структура наукового доказу та спростування: теза, аргумент, форма (демонстрація). Правила і умови доказів та спростувань. Сутність та правила аргументації. Класифікаційна проблема в сучасній науці. Принципи класифікацій.

Інформаційні джерела:

Осн.: 14, 26, 27, 28, 30

Дод.: 35, 37, 38

Тема 3. Основні концепції філософської методології науки (2 години)*План*

1. Загальні відомості про науку.
2. Вибір наукового дослідження.
3. Взаємозв'язок об'єкту та суб'єкту пізнавального процесу.
4. Загальна структура науки.

Стислий зміст теми:

Позитивізм XIX ст. Вчення про науку у філософії О. Конта.

Еволюціонізм Г. Спенсера. Індуктивізм (Д. Мілль, І. Дживонс). Концепція філософії науки Е. Маха.

Проблеми філософії науки в неокантіанстві Марбурзької (Коген, Наторп, Кассіре) та Баденської (Віндельбанд, Ріккерт) шкіл. Марксизм. Філософська концепція науки у працях К. Маркса і Ф. Енгельса. Категоріальні засади наукового мислення. Соціально-практичні засади науки. Неопозитивістські концепції методології науки (Б. Рассел, М. Шлік, Л. Вітгенштейн, Р. Карнап, Ф. Франк). Концепція розвитку наукового знання К. Поппера.

Теорія наукових революцій Г. Куна. Методологічні ідеї філософії структуралізму, феноменології та герменевтики.

Традиційна метафізична методологія і притаманні їй критерії науковості. Еволюція метафізичної методології. Вимоги метафізики до здобуття, верифікації і оформлення знань.

Формальна логіка. Діалектика як вчення про розвиток і спосіб філософствування. Зміст та різновиди діалектики. Категорії та закони діалектики. Філософські суперечки навколо законів діалектики та її принципів.

Герменевтика в контексті пізнавальної і соціокультурної діяльності. Феноменологія як філософська методологія. Структуралізм як методологічна доктрина, її можливості та межі. Реконструкція, дискурс і деконструкція як прийоми роботи зі смислами. Методологія лінгвістичного аналізу.

Інформаційні джерела:

Осн.: 15, 17, 20, 25

Дод.: 44, 47

Тема 4. Методи наукових досліджень та їх характеристика (2 години)

План

1. Теоретичні дослідження.
2. Мета й завдання теоретичних досліджень.
3. Етапи теоретичних досліджень.

Стислий зміст теми:

Поняття та базові характеристики методів наукових досліджень. Типологія методів наукового пізнання: спеціальні та загальнонаукові. Класифікація та характеристика загальнонаукових методів. Основні групи загальних методів. Емпіричні методи: спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент. Методи, які використовуються як на емпіричному рівні, так і на теоретичному: абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін. Методи теоретичного рівня наукового пізнання: аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, від абстрактного до конкретного. Системний аналіз як загально-науковий метод дослідження. Синергетика як теорія самоорганізації і розвитку окремих цілісних систем. Основні поняття синергетики.

Наукове прогнозування як метод дослідження: зміст, основні види та технологія здійснення. Сутність та типологія прогнозів та методів прогнозування. Об'єкт, предмет, функції економічного прогнозування. Етапи і технологія прогнозування. Планування як функція прогнозування. Сутність та види планування. Принципи, завдання і послідовність планування. Особливості практичного застосування методів планування.

Інформаційні джерела:

Осн.: 14, 25, 27, 30

Дод.: 35

Модуль 2. Організація обробки результатів наукових досліджень**Тема 5. Інформаційна база наукового дослідження (2 години)***План*

1. Спостереження, збір, обробка і накопичення наукової інформації та реєстр матеріалів дослідження.
2. Форми запису опрацьованого матеріалу
3. Систематизація накопиченої інформації та ведення картотеки.

Стислий зміст теми:

Поняття «наукова інформація» та її функції. Загальні підходи та принципи формування інформаційного забезпечення наукового дослідження. Роль інформації в наукових дослідженнях. Зв'язок дослідницької та інформаційної діяльності. Класифікація наукових досліджень. Літературні джерела, матеріали практики, результати наукових досліджень, нормативні документи. Первинна і вторинна наукова інформація. Сигнальна, релевантна (виправдана), бібліографічна і нова (основна) інформація. Форми сигнальної інформації: реферат, анотація, тези, резюме. Рецензія як вид науково-критичної статті. Принципи збирання інформаційного матеріалу: цілеспрямованість, структурованість, вибірковість.

Інформаційні ресурси та технології в науковому дослідженні. Математичні методи в науковому дослідженні: види та їх характеристика.

Інформаційні джерела:

Осн.: 15, 17, 27, 30

Дод.: 37, 38, 42

Тема 6. Організація наукового дослідження (2 години)*План*

1. Організація та форми науково-дослідної роботи студентів.
2. Види студентських наукових досліджень.
3. Публікація результатів НДР студентів.

Стислий зміст теми:

Сутність та основні етапи організації наукового дослідження. Наукова проблема, її постановка та формулювання. Конкретизація проблеми дослідження. Наукова проблема і гіпотеза. Особливості емпіричного і теоретичного етапів дослідження. Об'єкт і предмет дослідження: Мета дослідницької діяльності. Вибір засобів і методів. Виклад та обґрунтування наукових результатів. Види наукових досліджень у вищому навчальному закладі (реферат, курсова, дипломна робота, дисертація на здобуття наукового ступеня).

Вимоги до оформлення наукової роботи. Феномен дисертації.

Інформаційні джерела:

Осн.: 8, 9, 19, 24, 31

Дод.: 42, 47

Тема 7. Організація досліджень на рівні магістерської наукової роботи (4 години)*План*

1. Визначення теми та теоретичних основ наукового дослідження.
2. Визначення проблеми та розробка методики дослідження.
3. Складання плану наукового дослідження.

Стислий зміст теми:

Поняття кваліфікаційної наукової роботи, особливості її структури, змісту, вимог відповідно до рівня наукового дослідження. Обґрунтування теми магістерської наукової роботи, порядок її затвердження. План магістерської дипломної роботи, основні вимоги, структура, порядок затвердження. Наукове керівництво магістерською науковою роботою.

Вимоги щодо оформлення магістерської дипломної роботи. Процедури рецензування і підготовки до захисту магістерських дипломних робіт. Публічний захист дипломної роботи: зміст процедури і порядок здійснення. Правові аспекти організації наукового дослідження.

Інформаційні джерела:

Осн.: 15, 18, 20, 25

Дод.: 44, 47

Тема 8. Методологія наукових досліджень у сфері туризму (2 години)*План*

1. Географічна регіоналістика та геотуристика (географія туризму).
2. Поняття про міждисциплінарний зв'язок.

3. Залежність стану освоєння туристичного потенціалу та рівня розвитку відповідної споживчо-туристичної інфраструктури від загального рівня розвитку продуктивних сил регіону.

Стислий зміст теми

Сутність понять «географічна регіоналістика», «геотуристика». Особливості наукових досліджень туристичних дестинацій. Сутність та основні етапи організації наукового дослідження туристичних дестинацій. Емпіричні методи в наукових дослідженнях туристичних процесів.

Регіоналізація – у найбільш простому розумінні – поділ території на регіони. Виділення галузевих (компонентних) регіонів здійснюють за просторовим розподілом окремих ознак і компонентів. Інтегральні регіони виділяють за територіальними поєднаннями (комплексами) різних ознак і компонентів. Територіальні комплекси компонентів – природних, соціальних, економічних, а також їх поєднань для потреб регіоналізації, як правило, типізують, тобто виявляють характерні типи таких комплексів.

У суспільно-географічній науці існує визначення макрорегіону світу як історично сформованого комплексу сусідніх народів, які належать до однієї глобальної цивілізації та взаємозалежно розвиваються у певних географічних умовах. З точки зору цивілізаційної парадигми в основі кожного макрорегіону (МР) має бути своєрідне ядро, навколо якого відбувається концентрація і територіальна організація цивілізаційного простору. Оскільки в період глобалізації важливим процесом є міжнародна регіоналізація світу, в якості таких ядер (концентрів) розглядаються найбільш стійкі, впливові та привабливі інтеграційні структури або найбільш значущі держави світу.

Інформаційні джерела:

Осн.: 21, 22, 23, 25

Дод.: 38, 40, 43

Перелік інформаційних джерел

Основні:

1. Закони. Конституція України (із змінами від 8 грудня 2004 року). Закон України «Про Державний Гімн України» - К.: Видавничий дім «Скіф», 2007. – 48 с.

2. Закон України «Про вищу освіту» №2984-III, із змінами від 19 січня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05/. – Назва з екрана.

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 1977-III, із змінами від 19 грудня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.org.ua/pravo/law_06/. – Назва з екрана.

4. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2623-14>. – Назва з екрана.

5. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

6. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 року № 3322-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/law/93_nti.html. – Назва з екрана.

7. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 22.05.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. – С. 52.

8. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vak.org.ua/docs//maininfo/law_acts/training_statute.pdf. – Назва з екрана.

9. Положення Міністерства освіти і науки України про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації від 1 червня 2006 року № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elib.crimea.edu/zakon/min422.pdf>. – Назва з екрана.

10. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і

правила оформлення. ДСТУ 3008-95 / Держстандарт Украї-їни. – Вид. офіц. – К.: Держстандарт України, 1995. – 38 с.

11. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 черв-ня 2009 р. № 680-р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 47 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ovu.com.ua/articles/> – Назва з екрана.

12. Абрамов В. І. Методологія системного підходу та наукових досліджень (Дослідницькі та інноваційні процеси в державній службі): навч.-метод. посіб. / В. І. Абрамов, В. Х. Арутюнов. – Київ: КНЕУ, 2005. – 178 с.

13. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 / [Чинний від 2007-07-01] / – Київ: Держспоживстандарт України, 2007. – III, 47 с. – (Національний стандарт України).

14. Войно-Ясенецький В. Ф. (Архиєпископ Лука). Наука и религия / Валентин Феликсович Войно-Ясенецький. – М.: ОБРАЗ, 2008. – 192 с.

15. Грищенко І. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Грищенко І. М., Григоренко О. М., Борисенко В. О. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 186 с.

16. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення: ДСТУ 3008-95 [Чинний від 1996-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1995. – V, 35 с. – (Національний стандарт України).

17. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. – Київ: Центр навч. л-ри, 2004. – 212 с.

18. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – Київ: Професіонал, 2005. – 240 с.

19. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ: Кондор, 2006. – 206 с.

20. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун; пер. с англ. И. З. Налетова. – М.: АСТ МОСКВА, 2009 – 317 с.

21. Новиков А. М. Методология научного исследования / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М.: Книжный дом «ЛИБРИКОМ», 2010. – 280 с.

22. Олійник Я. Б. Теоретичні основи розміщення продуктивних сил і регіональної економіки / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К.: ВГЛ Обрії, 2011. – 182 с.

23. Підгрушний Г. П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 40–44.

24. Пилипчук М. І. Основи наукових досліджень: підручник / Пилипчук М. І., Григор'єв А. С., Шостак В. В. – Київ: Знання, 2007. – 270 с.

25. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В. І. Романчиков. – Київ: Центр навч. л-ри, 2007. – 254 с.

26. Соловійов С. М. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / С. М. Соловійов. – Київ: Центр навч. л-ри, 2007. – 176 с.

27. Стеченко Д. М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – Київ: Знання, 2007. – 317 с.

28. Философия науки в вопросах и ответах / В. П. Кохановский [и др.]. – [Изд. 6-е.]. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. – 346 с.

29. Философский словарь / [авт.-сост. И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба]. – К.: А.С.К., 2006. – 1056 с.

30. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 240 с.

31. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 5-те вид., стер. – Київ: Знання, 2006. – 307 с.

32. Шуканов П. В. Сакральні-наукові основи освітнього процесу / П. В. Шуканов, А. А. Шуканова // Імідж сучасного педагога: всеукр. наук.-практ. журнал. – Полтава, 2012. – № 3 (122). – С. 3–6.

Додаткові:

33. Библиейский справочник Геллея / [пер. с англ. Рыбакова О. А.]. – СПб.: Библия для всех, 2010. – 784 с.

34. Библиографическая запись. Сокращения слов на русском языке. Общие требования и правила: ГОСТ 7.12–93 / [Чинний від 1995-07-01]. – Минск. Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1993. – III, 12 с. – (Міждержавний

стандарт).

35. Блаженный Августин. Христианская наука или Основания Священной Герменевтики и Церковного Красноречия / Блаженный Августин, епископ Иппонский. – СПб: Изд-во «Библиополис», 2006. – 512 с.

36. Вертьянов .С. Происхождение жизни: факты, гипотезы, доказательства. 4-е изд. / Сергей Вертьянов. – Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2007. – 145 с.

37. Генон Р. Очерки о традиции и метафизике / Рене Генон; пер. с фр. В. Ю. Быстрова. – СПб.: Азбука, 2000. – 320 с.

38. Маца К. А. Земная планетарная система (опыт исследования системной организации Земли): [монография] / К. А. Маца. – К.: Издательство географической литературы «Обрії», 2012. – 264 с.

39. Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія / за заг. ред. Г. П. Скляра. – Полтава: ПУЕТ, 2015. – 372 с.

40. Немець К. А. Статистичні методи і обробка геоінформації / К. А. Немець, К. Ю. Сегіда. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. – 52 с.

41. Реймерс Н. Ф. Экология (теория, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М.: Журнал «Россия Молодая», 1994. – 367 с.

42. Скворцов Л. В. Информационная культура и цельное знание / Л. В. Скворцов. – М.: Издательство МБА, 2011. – 440 с.

43. Сонько С. П. Вплив глобалізаційних процесів на самоорганізацію та саморозвиток регіонів / С. П. Сонько, О. М. Голубкіна // Регіональна бізнес-економіка та управління. – Вінниця: «Вінпринт», 2010. – № 3(27). – С. 35–43.

44. Топчієв О. Г. Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії / О. Г. Топчієв // Український географічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 22–25.

45. Тоффлер Э. Третья волна / Элвин Тоффлер. – М.: АСТ МОСКВА, 2010. – 795 с.

46. Шаблій О. І. Основи суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 296 с.

47. Шуканов П. В. Використання етимологічного методу в сакрально-географічних дослідженнях // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2012. – № 997. – С. 164–168.

48. Шуканов П. В. Суспільно-географічні особливості та метафізичні передумови глобальної кризи // Часопис соціально-економічної географії : міжрегіонал. зб. наук. пр. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – № 13 (2). – С. 38–42.